

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ**

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. декана юридичного
факультету

_____ **Ярослав ЛАЗУР**
“ _____ ” _____ 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДОКТРИНА СІМЕЙНОГО ПРАВА

Галузь знань 08 «Право»

Спеціальність 081 «Право»

освітній ступінь «Доктор філософії»

юридичний факультет

Робоча програма «Доктрина сімейного права» для аспірантів із спеціальності 081 «Право», 2025 року – 16 с.

Розробники: д.ю.н., професор Менджул Марія Василівна

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри цивільного права та процесу
Протокол № 11 від "18" червня 2025 року

Завідувач кафедри _____ Булеца С.Б. “ ____ ” _____ 2025 року
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»

протокол № 1 від «27» серпня 2025 року

“ ____ ” _____ 2025 року Голова _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4 (ESTS)	Галузь знань 09 Право	Нормативна (за вибором)	
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): 081 Право	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 5		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: _____ наукова стаття ____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		1-й	1-й
		Лекції	
		6 год.	2- год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи – 4	Освітній рівень: Доктор філософії права	Практичні, семінарські	
		6 год.	- год.
		Лабораторні	
		- год.	-год.
		Самостійна робота	
		108 год.	118- год.
		Індивідуальні завдання: год.	
		Вид контролю: іспит	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 12/108

для заочної форми навчання – 2/118

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни полягає в опануванні аспірантами сучасної методології наукових досліджень у сфері сімейного права, формуванні системного розуміння доктрини сімейного права України та розвитку аналітичного й критичного мислення з урахуванням сучасних викликів цифровізації, цифрової трансформації сімейних правовідносин і використання цифрових інструментів у науковій та правозастосовній діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Доктрина сімейного права України” є: поглиблене вивчення аспірантами проблем науки сімейного права, аналіз актів сімейного законодавства України, міжнародних договорів, актів вищих судових інстанцій, монографічної та наукової літератури, вирішення аналітичних завдань відповідно до програми курсу.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми повинні бути отримані такі **програмні результати навчання**:

1. Здатність до системного мислення, набуття нових знань та використання їх у власних наукових дослідженнях, а також у професійній практиці (ПР-1);
2. Вміння формулювати робочі гіпотези досліджуваної проблеми, робити аналітичні прогнози розвитку сімейного права в Україні та в зарубіжних країнах (ПР-4);
3. Вміння вести дискусії на наукову проблематику із науковою спільнотою в сфері сімейного права, в тому числі і на міжнародному рівні, демонструючи широкий науковий світогляд та креативність (ПР-5);
4. Вміння збирати, обробляти та аналізувати джерельну базу для проведення дослідження, формулювати мету власного наукового дослідження як складову загально цивілізаційного процесу (ПР-6);
5. Вміння встановлювати наукову цінність джерел, використовуючи відповідні критерії та стандарти шляхом порівняльного аналізу з іншими джерелами, визначеними завданнями дослідження та з позицій доктрини верховенства права (ПР-7);
6. Вміння ініціювати, організовувати та проводити комплексні дослідження в галузі науково-дослідницької та інноваційної діяльності, які приводять до отримання нових знань у сфері сімейного права (ПР-10);
7. Прагнення до співпраці у науковій діяльності, беручи участь у формуванні команди дослідників для вирішення наперед поставленої задачі (формулювання дослідницької проблеми, робочих гіпотез, збору інформації, підготовки пропозицій) (ПР-11);
8. Вміння формувати комунікаційні стратегії та взаємодіяти з науковою спільнотою та громадськістю у відповідній галузі наукової, професійної та педагогічної діяльності (ПР-12);
9. Вміння кваліфіковано відображати результати наукових досліджень у наукових статтях, опублікованих як у фахових вітчизняних виданнях, так і у аналогічних закордонних (ПР-13);
10. Вміння використовувати профільні знання для логічних основ побудови наукової діяльності, з нових дослідницьких позицій формулювати загальну методологічну базу власного наукового дослідження, мету і значення для розвитку інших галузей науки (ПР-15);
11. Започаткування та проведення комплексних досліджень в галузі науково-дослідницької та інноваційної діяльності, які приводять до отримання нових знань (ПР-16).

За результатами навчання аспіранти мають здобути такі **фахові компетентності**:

- Здатність визначати наукову проблему, ставити наукові задачі та формулювати робочі гіпотези досліджуваної проблеми у сфері сімейного права (ФК-1).
- Здатність збирати, опрацьовувати та аналізувати правові джерела (нормативні акти, доктринальні джерела, судову практики), що регулюють сімейні відносини, у процесі дослідницької та інноваційної діяльності (ФК-2).
- Здатність осмислювати та аналітично оцінювати складні наукові правові проблеми, а також розв'язувати задачі, що потребують міждисциплінарних підходів (ФК-3).
- Здатність до опрацювання та аналізу інформації для правового дослідження проблем сімейного права та готовність до її використання (ФК-4).
- Здатність формулювати та викладати правові обґрунтування та висновки, пропозиції, рекомендації, а також готовність здійснювати презентацію таких матеріалів (ФК-7).
- Здатність здійснювати аналіз правничого тексту та законодавчих актів, проводити їх експертизу, визначати тенденції розвитку діючого сімейного законодавства (ФК-8).
- Спроможність до ведення діалогу й аргументування під час наукових і ділових дискусій, переговорів, судових дебатів, публічного виступу в судах та інших органах (ФК-9).
- Здатність до підготовки наукового дослідження проблеми у сфері сімейного права або статті у фахове видання (ФК-10).

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальна характеристика доктрини сімейного права

Тема 1. Поняття та значення доктрини сімейного права.

1. Поняття доктрини приватного права.
2. Місце доктрини сімейного права в доктрині приватного права.
3. Методологія наукових досліджень в сфері сімейного права.
4. Значення принципів сімейного права.

Тема 2. Формування доктрини сімейного права.

1. Перші наукові праці щодо розуміння значення сім'ї та шлюбу.
2. Історія правових вчень в сфері сімейного права в дореволюційний період.
3. Історичний розвиток науки сімейного права в XX ст.
4. Вплив цифровізації на розвиток сімейних правовідносин та наукових досліджень.
5. Розвиток науки сімейного права в незалежній Україні.

Тема 3. Проблема визначення джерел сімейного права.

1. Поняття та види джерел сімейного права України: окремі проблеми.
2. Місце Цивільного кодексу України в системі сімейного законодавства.
3. Міжнародні договори України в системі сімейного законодавства.
4. Рішення ЄСПЛ як джерело сімейного права.
5. Звичай як джерело сімейного права в Україні.
6. Аналогія права та аналогія закону.
7. Процеси рекодифікації приватного права України та їх вплив на сімейне право.

Тема 4. Сімейні правовідносини: окремі проблеми

1. Суб'єкти, об'єкти і зміст сімейних правовідносин.
2. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин.
3. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків.
4. Зловживання сімейними правами.
5. Строки у сімейному праві України.

Тема 5. Договірне регулювання сімейних відносин.

1. Договір як регулятор сімейних відносин.
2. Поняття та види договорів у сімейному праві.
3. Правова природа, значення та зміст шлюбного договору.
4. Порядок укладення та зміст договорів про утримання.

Змістовий модуль 2. Правовідносини подружжя: проблеми теорії та практики

Тема 6. Поняття та порядок укладення шлюбу в доктрині сімейного права.

1. Поняття шлюбу та його правова природа.
2. Право на шлюб. Умови та порядок укладення шлюбу за законодавством України та країн ЄС.
3. Вплив цифровізації на порядок укладення шлюбу.
4. Умови та порядок укладення шлюбу в мусульманській доктрині сімейного права.
5. Умови та порядок укладення шлюбу у Великобританії та США.

Тема 7. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя в доктрині сімейного права та судовій практиці.

1. Загальна характеристика та гарантії особистих немайнових прав подружжя.
2. Новітня концепція розуміння особистих немайнових прав подружжя.
3. Майнові правовідносини подружжя в доктрині сімейного права.

4. Судова практика захисту особистих немайнових прав подружжя.
5. Узагальнення судової практики розгляду майнових спорів між подружжям.
6. Захист особистих немайнових та майнових прав подружжя в Європейському суді з прав людини.

Тема 8. Недійсність шлюбу: проблеми теорії та практики

1. Поняття недійсності шлюбу: наукові підходи.
2. Підстави і порядок визнання шлюбів недійсними: порівняльний аналіз законодавства України та ЄС.
3. Правові наслідки недійсності шлюбу.
4. Визнання шлюбу неукладеним.

Тема 9. Припинення шлюбу.

1. Поняття та підстави припинення шлюбу: теоретико-правовий аналіз
2. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання: порівняльний аналіз законодавства України та ЄС.
3. Правові наслідки розірвання шлюбу.
5. Режим окремого проживання подружжя: порівняльний аналіз законодавства України та ЄС.
4. Розірвання шлюбу в країнах мусульманського права.

Змістовий модуль 3. Правовідносини батьків і дітей, інших членів сім'ї та родичів

Тема 10. Проблеми визначення походження дітей.

1. Загальні підстави виникнення прав і обов'язків батьків і дітей.
2. Визначення походження дитини від батьків, які перебувають у шлюбі між собою в Україні та ЄС
3. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою в Україні та ЄС
4. Оспорювання батьківства, материнства: аналіз судової практики.

Тема 11. Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків та дітей.

1. Поняття та види особистих немайнових прав та обов'язків батьків та дітей. Наукові підходи до класифікації.
2. Правовідносини батьків та дітей з приводу майна.
3. Обов'язок батьків утримувати дитину (аналіз судової практики). Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання.
4. Обов'язок повнолітніх дітей утримувати батьків та його виконання (аналіз судової практики)
5. Аліментні правовідносини батьків та дітей.
6. Позбавлення батьківських прав (підстави, порядок та правові наслідки): проблеми теорії та практики.

Тема 12. Правовідносини інших членів сім'ї та родичів

1. Особисті немайнові правовідносини інших членів сім'ї та родичів: проблеми теорії та практики.
2. Майнові правовідносини інших членів сім'ї та родичів: проблеми теорії та практики.
3. Договірне регулювання відносин між іншими членами сім'ї та родичами.

Змістовий модуль 4. Форми влаштування дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування

Тема 13. Поняття та значення усиновлення в доктрині сімейного права.

1. Поняття та сутність усиновлення в доктрині сімейного права.
2. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення: порівняльний аналіз законодавства України та ЄС.
3. Таємниця усиновлення.
4. Визнання усиновлення недійсним. Скасування усиновлення (аналіз судової практики).
5. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Тема 14. Опіка та піклування над дітьми в доктрині сімейного права.

1. Поняття і значення опіки та піклування над дітьми в доктрині сімейного права..
2. Встановлення опіки та піклування над дітьми: порівняльний аналіз законодавства України та ЄС.
3. Права та обов'язки опікунів та піклувальників.
4. Припинення опіки та піклування над дітьми: проблеми теорії та практики.
5. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

Тема 15. Патронат над дітьми в доктрині сімейного права.

1. Поняття патронату над дітьми та його відмінність від інших форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.
6. Підстави виникнення та припинення патронату над дітьми: порівняльний аналіз законодавства України та ЄС.
2. Договір про патронат: проблеми теорії та практики.
3. Припинення патронату над дітьми.

Тема 16. Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу

1. Поняття прийомної сім'ї та її значення у влаштуванні дітей, позбавлених батьківського піклування.
2. Порядок створення прийомної сім'ї.
3. Дитячий будинок сімейного типу: поняття, значення.
4. Порядок створення дитячого будинку сімейного типу.

Змістовий модуль 5. Міжнародно-правове регулювання сімейних відносин.

Тема 17. Сімейні правовідносини з іноземним елементом

1. Міжнародні договори, які застосовуються до сімейних правовідносин і умови їх чинності в Україні.
2. Правила застосування колізійних норм міжнародних договорів та норм сімейного законодавства України.
3. Поняття та особливості сімейних правовідносин з іноземним елементом. Види сімейних правовідносин з іноземним елементом.
4. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин з іноземним елементом.

Тема 18. Правове регулювання укладення та припинення шлюбу з іноземним елементом

1. Колізійні питання укладення шлюбу.
2. Визнання шлюбу, зареєстрованого за межами України.
3. Правове регулювання розірвання шлюбу з іноземним елементом.
4. Реєстрація актів цивільного стану громадян України, які проживають за її межами.
5. Умови визнання актів цивільного стану, заснованих на іноземних законах, в Україні.

Тема 19. Колізійні питання усиновлення

1. Поняття та сутність усиновлення з іноземним елементом.

2. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення з іноземним елементом.
3. Таємниця усиновлення.
4. Скасування усиновлення.

Тема 20. Колізійні питання опіки і піклування

1. Поняття і значення опіки та піклування над дітьми з іноземним елементом.
2. Встановлення опіки та піклування над дітьми.
3. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування.
4. Права та обов'язки опікунів та піклувальників.
5. Припинення опіки та піклування над дітьми.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Загальна характеристика доктрини сімейного права												
Тема 1. Поняття та значення доктрини сімейного права.	7	1	1	-	-	5	6	1	-	-	-	5
Тема 2. Формування доктрини сімейного права.	7	1	1	-	-	5	6	1	-	-	-	5
Тема 3. Проблема визначення джерел сімейного права.	9	2	2	-	-	5	6	1	-	-	-	5
Тема 4. Сімейні правовідносини: окремі проблеми.	9	2	2	-	-	5	6	1	-	-	-	5
Тема 5. Договірне регулювання сімейних відносин.	9	2	2			5	6	1	-			5
Разом за змістовим модулем 1	41	8	8	-	-	25	30	5	-	-	-	25
Змістовий модуль 2. Правовідносини подружжя: проблеми теорії та практики												
Тема 6. Поняття та порядок укладення шлюбу в доктрині сімейного права.	6	1	1	-	-	4	6	1	-	-	-	5
Тема 7. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя в доктрині сімейного права та судовій практиці.	6	1	1	-	-	4	6	1	-	-	-	5

Тема 8. Недійсність шлюбу: проблеми теорії та практики	6	1	1	-	-	4	6	1	-	-	-	5
Тема 9. Припинення шлюбу.	6	1	1	-	-	4	6	1	-	-	-	5
Разом за змістовим модулем 2	24	4	4	-	-	16	24	4	-	-	-	20
Модуль 2												
Змістовий модуль 3. Правовідносини батьків і дітей, інших членів сім'ї та родичів												
Тема 10. Проблеми визначення походження дітей.	7	2	2	-	-	3	7	1	-	-	-	6
Тема 11. Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків та дітей.	5	1	1	-	-	3	6	-	-	-	-	6
Тема 12. Правовідносини інших членів сім'ї та родичів	5	1	1	-	-	3	6	-	-	-	-	6
Разом за змістовим модулем 3	17	4	4	-	-	9	19	1	-	-	-	18
Змістовий модуль 4. Форми влаштування дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування												
Тема 13. Поняття та значення усиновлення в доктрині сімейного права.	5	1	1	-	-	3	6	-	-	-	-	6
Тема 14. Опіка та піклування над дітьми в доктрині сімейного права.	5	1	1	-	-	3	6	-	-	-	-	6
Тема 15. Патронат над дітьми в доктрині сімейного права.	5	1	1	-	-	3	6	-	-	-	-	6
Тема 16. Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	5	1	1	-	-	3	6	-	-	-	-	6
Разом за змістовим модулем 4	20	4	4	-	-	12	24	-	-	-	-	24
Змістовий модуль 5. Міжнародно-правове регулювання сімейних відносин.												
Тема 17. Сімейні правовідносини з іноземним елементом	5	1	1	-	-	3	6	-	-	-	-	6
Тема 18. Правове	5	1	1	-	-	3	6	-	-	-	-	6

регулювання укладення та припинення шлюбу з іноземним елементом												
Тема 19. Колізійні питання усиновлення	4	1	1	-	-	2	6	-	-	-	-	6
Тема 20. Колізійні питання опіки і піклування	4	1	1	-	-	2	5	-	-	-	-	5
Разом за змістовим модулем 5	18	4	4	-	-	10	23	-	-	-	-	23
Усього (1+2 модуль)	120	24	24	-	-	72	120	10	-	-	-	110

6. Теми практичних, семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Поняття та значення доктрини сімейного права.	1
2.	Тема 2. Формування доктрини сімейного права.	1
3.	Тема 3. Проблема визначення джерел сімейного права.	2
4.	Тема 4. Сімейні правовідносини: окремі проблеми.	2
5.	Тема 5. Договірне регулювання сімейних відносин.	2
6.	Тема 6. Поняття та порядок укладення шлюбу в доктрині сімейного права.	1
7.	Тема 7. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя в доктрині сімейного права та судовій практиці.	1
8.	Тема 8. Недійсність шлюбу: проблеми теорії та практики	1
9.	Тема 9. Припинення шлюбу.	1
10.	Тема 10. Проблеми визначення походження дітей.	2
11.	Тема 11. Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків та дітей.	1
12.	Тема 12. Правовідносини інших членів сім'ї та родичів	1
13.	Тема 13. Поняття та значення усиновлення в доктрині сімейного права.	1
14.	Тема 14. Опіка та піклування над дітьми в доктрині сімейного права.	1
15.	Тема 15. Патронат над дітьми в доктрині сімейного права.	1
16.	Тема 16. Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	1
17.	Тема 17. Сімейні правовідносини з іноземним елементом	1
18.	Тема 18. Правове регулювання укладення та припинення шлюбу з іноземним елементом	1
19.	Тема 19. Колізійні питання усиновлення	1
20.	Тема 20. Колізійні питання опіки і піклування	1
	Усього	24

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	-	-
2	-	-
...	-	-

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Д.ф.н.	З.ф.н.
1	Поняття та значення доктрини сімейного права.	5	5
2	Формування доктрини сімейного права.	5	5
3	Проблема визначення джерел сімейного права.	5	5
4	Сімейні правовідносини: окремі проблеми.	5	5
5	Договірне регулювання сімейних відносин.	5	5
6	Поняття та порядок укладення шлюбу в доктрині сімейного права.	4	5
7	Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя в доктрині сімейного права та судовій практиці.	4	5
8	Недійсність шлюбу: проблеми теорії та практики	4	5
9	Припинення шлюбу.	4	5
10.	Проблеми визначення походження дітей.	3	6
11.	Особисті немайнові та майнові правовідносини батьків та дітей.	3	6
12.	Правовідносини інших членів сім'ї та родичів	3	6
13.	Поняття та значення усиновлення в доктрині сімейного права.	3	6
14.	Опіка та піклування над дітьми в доктрині сімейного права.	3	6
15.	Патронат над дітьми в доктрині сімейного права.	3	6
16.	Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.	3	6
17.	Сімейні правовідносини з іноземним елементом	3	6
18.	Правове регулювання укладення та припинення шлюбу з іноземним елементом	3	6
19.	Колізійні питання усиновлення	2	6
20.	Колізійні питання опіки і піклування	2	5
	Усього	72	110

9. Індивідуальні завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання полягає у написанні аспірантами наукової статті відповідно до обраної ними тематики. При бажанні індивідуальна робота може бути виконана у формі тез доповіді на конференції, конкурсної наукової роботи, наукового звіту, наукової роботи /аналітичного звіту у рамках участі у наукових проектах і т.п.

За індивідуальну роботу аспірант має можливість отримати максимально 20 балів.

10. Методи навчання

За джерелами знань використовуються словесні методи (пояснення, лекція, дискусія, наукова бесіда), наочні та цифрові методи (презентації, демонстрація правових кейсів, робота з електронними базами даних, онлайн-ресурсами та цифровими платформами). За характером логіки пізнання застосовуються аналітичний, синтетичний, індуктивний, дедуктивний та аналітико-синтетичний методи. За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються

проблемний, частково-пошуковий та дослідницький методи, а також аналіз практичних ситуацій і судової практики, виконання індивідуальних наукових завдань із використанням сучасних цифрових інструментів..

11. Методи контролю

Усний контроль у вигляді індивідуального та фронтального опитування. Письмовий контроль у вигляді модульних контрольних робіт, самостійних письмових робіт, поточного тестування.

12. Розподіл балів

Поточне тестування та самостійна робота					Сума
Модуль 1		Модуль 2			
ЗМ1	ЗМ 2	ЗМ 3	ЗМ 4	ЗМ 5	100
25	25	20	15	15	100

Протягом семестру аспіранти вивчають 2 модулі з дисципліни. Модулі складаються із змістових модулів. Після виконання кожного модуля (лекції, практичні заняття) здійснюється поточний контроль у вигляді письмової роботи.

Аспірант, який в результаті підсумкового оцінювання за модулем отримав менше 60 балів зобов'язаний скласти екзамен з дисципліни.

Рекомендована література

Основна література

I. НОРМАТИВНІ АКТИ:

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року. Офіційний Вісник України. 2008. № 93. Ст. 3103.
3. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20.06.1956. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_425 (дата звернення: 16.01.2018).
4. Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 02.10.1973. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/973_001 (дата звернення: 16.01.2018).
5. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 року (дата набуття чинності для України –27.09.1991 року). Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990 р. № 1. Ст. 205.
6. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19.10.1996. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973_002 (дата звернення: 16.01.2018).

7. Конвенція про правову допомогу і відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22.01.1993 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення: 16.01.2018).
8. Конвенція про контакт з дітьми від 15.05.2003. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_659 (дата звернення: 16.01.2018).
9. Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбів від 10.12.1962. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_242 (дата звернення: 19.01.2018).
10. Конвенція про громадянство одруженої жінки від 29.01.1957. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_158 (дата звернення: 19.01.2018).
11. Конвенція про визнання розлучень та рішень про роздільне проживання подружжя від 01.06.1970. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_925 (дата звернення: 19.01.2018).
12. Конвенція про право, застосовуване до режимів власності подружжя від 14.03.1978 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_923 (дата звернення: 19.01.2018).
13. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_188/page (дата звернення: 19.01.2018).
14. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення від 29.05.93р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_365/page (дата звернення: 19.01.2018).
15. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_135 (дата звернення: 15.01.2018).
16. Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми від 20.05.1980. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_327 (дата звернення: 16.01.2018).
17. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 року (дата набуття чинності для України – 23.03.1976 року). Вісник Конституційного Суду України. 2007. № 11.
18. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
19. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
20. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–42. Ст. 492.
21. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI. Голос України від 27.07.2010. № 137.
22. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 року № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. Ст. 561.
23. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 року № 3425-XII (редакція від 11.10.2017). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 17.01.2018).
24. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 року N 1382. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 15. Ст. 232.
25. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 року N 2342-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 6. Ст. 147.
26. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 року № 2402-II. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142.
27. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.2017 року № 2229-VIII. Офіційний вісник України. 2018 р., № 6
28. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005 року N 2623 – IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 26. Ст. 354.
29. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 (в останній редакції від 08.12.2017). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12> (дата звернення: 17.01.2018).

30. Про затвердження Положення про порядок учинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України: Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 року № 142/5/310. Офіційний Вісник України. 2004. № 52. Ст. 3492.

31. Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження наречених: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 року № 1740. Офіційний Вісник України. 2002. № 47. Ст. 2128.

32. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2007 року № 1064. Офіційний Вісник України. 2007. № 65. Ст. 2516.

33. Про Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 року № 146. Право України. 1994. № 7 – 8.

34. Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 року № 1203. Офіційний Вісник України. 2002. № 34.

35. Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 року № 52/5. Офіційний Вісник України. 2000. № 42. Ст. 205.

36. Про затвердження Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання: Наказ Міністерства юстиції України від 12.01.2011 № 96/5. Офіційний Вісник України. 2011. № 4. Т. 2. Ст. 939.

37. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 року № 565. Офіційний Вісник України. 2002. № 18. Ст. 926.

38. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 року № 564. Офіційний Вісник України. 2002. № 18. Ст. 925.

39. Про затвердження Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 року № 866. Офіційний Вісник України. 2008. № 76. Ст. 2561.

40. Про затвердження Типового положення про комісію з питань захисту прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 року № 866. Офіційний Вісник України. 2008. № 76. Ст. 2561.

41. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 року № 905. Офіційний Вісник України. 2008. № 79. Ст. 2660.

42. Про затвердження Переліку захворювань, за наявності яких особа не може бути усиновлювачем: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.08.2008 року № 479. Офіційний Вісник України. 2008. № 82. Ст. 2784.

43. Про затвердження Переліку захворювань, які дають право на усиновлення хворих дітей без дотримання строків перебування на обліку в центральному органі виконавчої влади, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей, а також до досягнення дитиною п'яти років: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2011 № 973. Офіційний Вісник України. 2012. № 19. Ст. 89.

44. Про затвердження Порядку вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й соціального захисту дітей, до сімейних форм виховання: Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2007 року № 302/80/49. Офіційний Вісник України. 2007. № 17. Ст. 685.

45. Про порядок та умови прийому громадян України, які проживають за межами України, та іноземців, які бажають усиновити дитину в Україні, для подання ними справ: Наказ

Міністерства соціальної політики від 17.11.2011 № 445. Офіційний Вісник України. 2011. № 97. Ст. 183.

46. Про затвердження Правил опіки та піклування: Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 року № 34/166/131/88. Офіційний Вісник України. 1999. № 26.

47. Про затвердження Порядку вибуття дітей із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й соціального захисту дітей, до сімейних форм виховання: Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2007 року № 302/80/49. Офіційний Вісник України. 2007. № 17. Ст. 685.

48. Про порядок та умови прийому громадян України, які проживають за межами України, та іноземців, які бажають усиновити дитину в Україні, для подання ними справ: Наказ Міністерства соціальної політики від 17.11.2011 № 445. Офіційний Вісник України. 2011. № 97. Ст. 183.

49. Про затвердження Типового положення про будинок дитини: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18.05.1998 року № 123. Офіційний Вісник України. 1998. № 23.

50. Про затвердження Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи - інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України від 10.09.2012 № 995/557. Офіційний Вісник України. 2012. № 76. Ст. 187.

51. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини шостої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї») № 5-рп/99 від 03.06.1999 року. Офіційний Вісник України. 1999. № 24.

52. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України (справа про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною) № 3-рп/2009 від 03.02.2009 року. Офіційний Вісник України. 2009. № 11. Ст. 341.

53. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини 1 статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) N 18-рп/2004 від 01.12.2004 року. Офіційний Вісник України. 2004. № 50. Ст. 3288.

54. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства „ІКІО“ щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України № 1-8/2012 від 19 вересня 2012 року. Офіційний Вісник України. 2012. № 75. Ст. 3038.

55. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя». Вісник Верховного Суду України. 2008. № 1.

56. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 року «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів». Вісник Верховного Суду України. 2006. № 7.

57. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав». Вісник Верховного Суду України. 2007. № 5.

П. Монографії, підручники, посібники та інша література:

1. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2021. 296 с.
2. Сімейне право України : підручник / за ред. С.Б. Булеци, В.Г. Фазикоша. Київ: Знання, 2015. 375 с.
3. Сімейне право: підручник / ред. В.І.Борисова, І.В.Жилінкова; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2012. 320 с.
4. Сімейне право України : підручник / за заг. ред. проф. Т. В. Боднар та О. В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 519 с.
5. Сімейне право : підручник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора та канд. юрид. наук, доц. В. Ю. Євко. - Харків : ХНУВС, 2016. 511 с.

Допоміжна література

1. Волкова Н. В., Шкорупеев Д. А. Судовий розгляд і виконання рішень у справах про стягнення аліментів : монографія / передм. Н. Ю. Голубєва ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. 192 с.
2. Красицька Л. В. Поділ майна подружжя як спосіб захисту права власності одного з подружжя. Нове українське право. 2025. Вип. 4. С.60-66.
3. Менджул М.В. Державна охорона сімейних прав внутрішньо переміщених осіб. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». Випуск 75(1). Ч. 1. 2023. С. 193-197
4. Менджул М.В. Правове регулювання застосування технології сурогатного материнства в Україні під час повномасштабної війни. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2023. Випуск 77: частина 1. С. 154- 158
5. Менджул М.В. Підстави визнання шлюбних договорів недійсними: правові позиції Верховного Суду та ризики в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2022. Випуск 74: частина 1. С. 103- 106
6. Менджул М.В. Проблеми безпеки та захисту прав дитини в умовах війни в Україні / Право – дієвий засіб перемоги України у війні з РФ: аналітика, оцінки, прогнози: міжнародна колективна монографія. / за заг. ред. Бисаги Ю. М., Белова Д. М., Берч В. В. Ужгород: Інститут професійного розвитку, 2023. 180 с.
7. Менджул М.В. Принципи сімейного права (сутність та проблеми застосування) : монографія. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші. 2019. 420 с.
8. Правова природа особистих немайнових прав особи та прав на віртуальні активи в умовах цифровізації: монографія / за редакцією проф., д.ю.н. Булеци С. Б., проф., д.ю.н. Менджул М. В. Ужгород: РІК-У, 2023. 272 с
9. Особисті немайнові права особи та права на віртуальні активи в умовах цифровізації: порівняльний аналіз законодавства країн Європейського Союзу: монографія / за редакцією проф., д.ю.н. С.Б. Булеци, проф., д.ю.н. М.В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2024. С. 78.
10. Оксанюк О. А. Особливості визначення майнових та особистих немайнових прав подружжя у законодавстві держав Європейського Союзу. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. №11. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-11-01-11/2024-11-01-11>
11. Пашинський А. П. Правові режими майна подружжя та парних союзів сімейного типу в сучасному міжнародному сімейному праві: монографія. Київ: БО «Благодійний фонд пам'яті Василя Кисіля», 2024. 176 с.
12. Розгон О.В. Договори у сімейному праві України: монографія. К.: Ін Юре, 2018. 301 с.
13. Сердечна І.Л. Шлюбний договір та спадковий договір: порівняльно-правовий аналіз. Аналітично-порівняльне правознавство. №1. 2024. С.234-238. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/299875>

14. Федорченко Н. В., Лісовий С. А. Добровільний поділ спільного майна подружжя: досвід України та зарубіжних держав. Нове українське право. 2025. №1. С. 84-89.
15. Федорченко Н. В., Лісовий С. А. Етапи поділу спільного майна подружжя: проблеми теорії та практики. Нове українське право. 2024. №5. С. 48-52.
16. Ямненко Т. М. Захист прав дітей, позбавлених батьківського піклування, з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права. Юридичний вісник 1 (62) 2022. С. 126–132.